

Vesilain muuttaminen

HE 84/2026 vp – nollavelvoitelaitosten kalatalousvelvoitteet

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan asiantuntijakuuleminen 29.9.2026

Jarno Turunen, Erikoistutkija

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Syke kannattaa lakimuutosta – kolmella huomiolla

1

Muutos on tarpeellinen

Edistää osaltaan vaelluskalojen luontaista elinkiertoa ja vesienhoidon tavoitteita.

2

Rajaukset kaventavat vaikutusta

Kohtuullisuusehto, soveltaminen vain vesivoimalaitoksiin ja rajattu vireillepano-oikeus voivat heikentää vaikuttavuutta.

3

Padon poistaminen voisi olla paras ratkaisu useiden nollavelvoitelaitosten kohdalla

Vähämerkityksellisessä vesivoimassa jokijatkumon palauttaminen tuottaa suurimman ekologisen hyödyn vähäisillä vesivoiman menetyksillä. Vesivoiman omistajalle käypä korvaus, win-win tilanne.

Padot katkaisevat elinkierron ja hävittävät virtavesielinympäristöjä

Vaikutusmekanismi

- Kalojen vapaa liikkuminen estyy
- Koski- ja virta-alueita jää patoaltaiden alle
- Lisääntymis- ja syönnösalueiden yhteys katkeaa

Seuraus

- Käytännössä kaikki vaelluskalat ovat lajeina Suomessa uhanalaisia
- **Vaelluskalakantojen heikkeneminen on yksi näkyvimmistä esimerkeistä vesistöihin kohdistuneesta luontokadosta**

- Monia kantoja ylläpidetään nykyisin laitosviljelyllä ja istutuksilla

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Vesienhoidon toimenpidetarve on laaja

Noin 1000

pintavesimuodostumassa

hydrologis-morfologiset muutokset, kuten padot, on tunnistettu merkittäväksi paineeksi.

Noin 400

pintavesimuodostumassa

vesienhoitosuunnitelmissa on esitetty kalankulkua helpottavia toimenpiteitä.

Lakimuutos tukee vesipuitedirektiivin tavoitteita, ja voi edistää myös ennallistamisasetuksen artikla 9 tavoitetta vapaana virtaavista joista, mikäli velvoite luo kannusteen vesivoimasta luopumiseen.

Uusi 3:21 a § avaa lupia vain rajatusti

Nykytila

- Vanhojen vesitalouslupien tarkistaminen on rajoitettua
- Kalatalousvelvoitteita koskeva 3:22 § edellyttää olennaisesti muuttuneita olosuhteita
- 3:21§ mukaan uudet määräykset eivät saa sanottavasti vähentää hankkeen hyötyä ja muut kuin vähäiset edun menetykset tulee hakijan korvattavaksi
- Kalatalousvelvoitteita ei ko. pykälien nojalla voida asettaa laitoksille, joilla ei ole ollut minkäänlaista kalatalousvelvoitetta

Ehdotettu muutos

- Nollavelvoitelaitokseen voidaan hakemuksesta lisätä kalatalousvelvoite, maksu tai niiden yhdistelmä

Jäljelle jäävä aukko

- Muutos koskee vain vesivoimalaitoksia – ei muita kalankulkua haittaavia vesirakenteita
- Ei muuta lupien pysyvyyssuojaa ja nykytilaa laajemmin niiden laitosten osalta joilla on jo kalatalousvelvoite

EU Komissio on edellyttänyt veden käyttöön liittyvien lupien valvontaa ja tarkistamista vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi (rikkomuspäätös INFR(2024)2196)

Soveltamisalaa ja vireillepano-oikeutta tulisi laajentaa

Soveltamisala

- Vesivoimalaitosten lisäksi muut kalankulkua tai kalakantoja haittaavat vesirakenteet
- Esimerkiksi vedenottoon tai pelkkään virtaaman säännöstelyyn liittyvät padot

Vireillepano-oikeus

- Rajattu kalatalousviranomaiselle
  - Luontevin muutoksen hakija ja yleinen toimintatapa kalatalousvelvoitteissa
- Kalatalousviranomaisen ensisijainen tehtävä ei kuitenkaan ole vesienhoidon edistäminen
- Aloite myös Lupa- ja valvontavirastolle ja sen vesienhoitoyksikölle?

Uusi 3:21 a § voi ohjata ekologisesti heikompiin velvoitteisiin

Pieni tai hyvin pieni voimala

↓

Kalatie suhteellisesti kallis

↓

Maksu tai istutusvelvoite

0,1–5 MW tai < 0,1 MW

Valtaosa nollavelvoitelaitoksista on pieniä tai hyvin pieniä.

Rajallinen hyöty

Kalaistutuksilla ja kalatalousmaksuilla usein rajalliset mahdollisuudet edistää vesienhoitoa, lisäksi istutuksiin voi liittyä myös geneettisiä riskejä.

Lain soveltaminen ja hallinto-oikeudessa muodostuva oikeuskäytäntö tulee lopulta määrittämään kustannusten kohtuullisuuden suhteessa velvoitteen kalataloudellisiin hyötyihin, sekä hyödyn olennaisen vähentymisen valtion korvauksissa

Pienellä laitoksella padon poistaminen olisi yleensä tarkoituksenmukaisin ratkaisu

Kalatiet ja muut velvoitteet

- Pienentävät edelleen hyvin vähäistä voimataloushyötyä, mutta tuottavat usein kompromissin ekologisten vaikutusten osalta
- Kalatiet eivät yleensä toimi kaikille lajeille ja toimintatehokkuus vaihtelee
- Lieventävät haittaa, mutta pato ja menetetty virtavesielinympäristö jäävät.

Padon poistaminen

Palauttaa jokijatkumon ja mahdollistaa virtavesielinympäristön laajemman elpymisen

Rautjärven Hiitolanjoki ja Sysmän Virtaankoski osoittaa mekanismin

Velvoitteiden muutoshakemukset loivat kannustimen luopua tuotannosta

Omistajat myivät voimalat ja ne voitiin myöhemmin purkaa

Lakimuutoksella ja sen toimeenpanolla odotettavissa samalaisia vaikutuksia.

Teemme tiedolla toivoa.

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute